

Câteva aspecte privind activitatea bibliotecilor românești din județul Mureș în secolele XVIII-XIX

MONICA AVRAM
Biblioteca Județeană Mureș

Abstract

Some Aspects Concerning the Activity of the Libraries from Mureș County During the XVIIIth and the XIXth Centuries

The history of the Romanians from Transylvania is closely connected to culture, as a means of fighting for political, national and social rights. During the XVIIIth and the XIXth centuries, Romanians have tried to use the power of information in order to manage this fight; thus, the interest for spreading knowledge within the ordinary people increased. There are many cultural associations that were founded and some of them have understood the role of library, which is the place the information can be stored.

So far, we have identified some different categories of libraries - such as public libraries, specialized libraries, particular libraries - but they all have the same purpose, the same objectives: to offer free acces to information, to contribute to the education of all people and to use what was already known about cultural and historical values of our past.

Keywords: *library, XVIIIth century, XIXth century, Mureș County, Transylvania, Romanians.*

În mod firesc, istoria unui popor, cultura sa, este strâns legată de modul în care informațiile intelectuale se păstrează și se transmit peste timp. Iar cea care stochează toate aceste informații este biblioteca,¹ în strânsă corelație cu biserica și cu școala, ceea ce i-a determinat pe unii

¹ N. Georgescu-Tistu, *Cartea și bibliotecile*, București, Editura Științifică, 1972, p. 15.

cercetători să conceapă acest sistem de păstrare a cunoștințelor sub forma triadei „biserica - bibliotecă - școală.”²

Crearea bibliotecilor publice românești se înscrie în cadrul mai larg al unui curent favorabil european. Peste tot în Europa, în secolul al XIX-lea, au fost organizate biblioteci populare, publice și naționale, muzee, alte instituții de cultură.³ Chiar dacă există decalaje temporare în ceea ce privește evoluția bibliotecii în țările române - avem în vedere regimul politic diferit în interiorul, respectiv exteriorul arcului carpatic, faptul că regulamentul de bibliotecă a apărut în Moldova și Țara Românească odată cu Regulamentele Organice, în anii 1830-1831, în vreme ce în Transilvania este întârziat până după constituirea ASTREI etc. - se observă o unitate de percepție asupra rolului și importanței bibliotecii în comunitate, precum și tendința clară de instituționalizare a lecturii publice.⁴

Încă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, apar semne că lectura ajunge și în alte medii, afară de cele ale elitei.⁵ Mai exact, clasele elitare înțeleg importanța suplínirii sistemului de învățământ și consideră biblioteca drept cadrul corespunzător nu numai de alfabetizare, dar și de perfectare a cunoștințelor.

Dacă secolul al XIX-lea poate fi denumit drept „secolul bibliotecilor”⁶ este datorită faptului că numărul bibliotecilor crește uimitor și își dau concursul pentru aceasta toate societățile și asociațiile culturale acum organizate.⁷

Deși sunt încă rudimentar organizate în a doua jumătate a secolului al XIX-lea în zona mureșeană, cu fonduri incomplete, care depind de donatori în cea mai mare parte, bibliotecile reprezintă o sursă primară de cunoaștere și o bună modalitate de răspândire a cunoștințelor, din orice domeniu, de orice tip (științific, de popularizare etc.) și la orice nivel. În

² Gheorghe Buluță, *Scurtă istorie a bibliotecilor din România*, București, Editura Enciclopedică, 2000, p. 66.

³ *Ibidem*, p. 113.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*, p. 110.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Ion Mușlea, *Date noi privitoare la cunoașterea bibliotecilor românești ale orașelor din Transilvania*, în *Probleme de bibliologie*, vol. 2, București, 1967, p. 120.

funcție de instituția fondatoare sau de fondatorul individual care le-a dat viață și vigoare și sub îndrumarea căruia își desfășoară activitatea, de grupul de cititori cărora li se adresează, bibliotecile mureșene pot fi sumar clasificate, după standardele de azi, drept *biblioteci publice* - precum cea a ASTREI; *biblioteci specializate* - precum cele ale reuniunilor de învățători, ale unor parohii, ale unor societăți; *biblioteci individuale* - precum cele înființate de Ioan Pop Maior, Partenie Trombițaș etc.

Din prima categorie, cea a bibliotecilor publice, face parte și **cabinetul de lectură** de la Reghin, care exista deja în anul 1778; de altfel, aceste cabinete erau considerate a fi foarte importante pentru promovarea lecturii și a interesului pentru viața intelectuală.⁸ Cabinetul reghinean era frecventat de numeroși intelectuali, fără deosebire de naționalitate și putea pune la dispoziția celor interesați multe lucrări, scrise în spirit iluminist.⁹ Ulterior, pe parcursul secolului al XIX-lea, mai sunt menționate două astfel de cabinete de lectură la Reghin - unul maghiar și unul german,¹⁰ dar care nu fac obiectul cercetării noastre. La fel cum nici Biblioteca Teleki de la Târgu-Mureș, deschisă publicului la 1802, nu intră în sfera noastră de interes, deși intelectualii români din zonă au avut acces la documente, după cum o dovedesc registrele mai vechi din bibliotecă.¹¹

Cu siguranță un mare impact a înregistrat **biblioteca ASTREI**, fondată în anul 1886 și având la bază biblioteca particulară a unuia dintre cei mai reprezentativi intelectuali ai Reghinului: I. P. Maior.

I. P. Maior s-a stins din viață în anul 1877 însă, în 1873, prin testament, și-a manifestat dorința ca biblioteca personală, care exista deja în anul 1848 - este posibil ca o parte din cărțile aflate în biblioteca lui să fi provenit din colecția unchiului său, Petru Maior, deși discuțiile legate de acest aspect sunt încă nelămurite - să constituie bazele unei biblioteci.

⁸ Gheorghe Buluță, *op. cit.*, p. 104.

⁹ Marin Șara, *Biblioteci reghinene*, în *Vatra*, serie nouă, an XII, 1971, p. 13; Idem, *Contribuții la cunoașterea bibliotecilor reghinene*, în *Reghinul cultural*, II, 1990, p. 83; Grigore Ploșteanu, *Aspecte ale vieții culturale din Reghin în epoca modernă*, în *Reghinul cultural*, I, 1982, p. 30.

¹⁰ Marin Șara, *Contribuții la cunoașterea bibliotecilor...*, p. 84.

¹¹ A se consulta, în acest sens, studiile despre Biblioteca Teleki publicate în *Libraria. Studii și cercetări de bibliologie*, vol. I-VIII din perioada 2002-2009, editate de Biblioteca Județeană Mureș.

Motivul care l-a determinat să-și doneze biblioteca, să o pună la dispoziția tuturor celor interesați, reiese foarte clar dintr-un articol apărut în *Gazeta Transilvaniei* în anul 1872 și reluat ulterior și de către alți exegeți ai subiectului.¹² Conform articolului citat, „... acest venerand domn, văzând luptele mai multor preuți ai acestui tract protopopesc cu lipsele materiale și cunoscându-le dorul fierbinte de perfecționare și înaintare în știință și cultură, dispunând de una bibliotecă stătătoare din vreo 200 bucăți de cărți (sic) - de cuprins foarte instructiv - își manifestă generozitatea animei, oferind toate opurile dimpreună cu stelagiul necesar pre seama preuților tractului doritori de cultură, promițându-se a mai procura și alte opuri mai noi eșite în limba română...”

Inițial, biblioteca a fost organizată la Gurghiu, atât din lipsă de spațiu, cât și din motive ce țineau de legăturile personale pe care Maior le avea cu preotul greco-catolic Mihai Crișan de la Reghin, un personaj controversat, acuzat de egoism și indiferență.¹³ Amănunte despre acest aspect sunt invocate de cercetătorii Liviu Boar și Grigore Ploșteanu, care subliniază nemulțumirea iscată în rândul unei părți a populației de lipsa de interes a preotului față de pregătirea școlară a copiilor din parohie. Ulterior, în 1877, un grup de intelectuali din Reghin resping acuzele aduse la adresa preotului, pe care încearcă să-l reabiliteze.¹⁴ Ei susțin că cele afirmate anterior în legătură cu preotul Mihai Crișan reprezintă „pură calumnia în totă splendoarea lor.” Dimpotrivă, este un „protopopu bunu,” care s-a implicat activ în activitatea bisericii și a școlii locale și care a dat dovadă întotdeauna de bună-credință.

Întârzierea provoacă nemulțumirea lui Maior care, în 1876 își asumă dreptul de a reveni asupra deciziei de donație și de a „dispune în alt mod

¹² *Gazeta Transilvaniei*, nr. 22, 27 februarie / 15 martie 1872, p. 3; vezi și Marin Șara, *Biblioteci...*, p. 13.

¹³ Liviu Boar, Grigore Ploșteanu, *Biblioteca lui Ioan Pop Maior*, în *Pagini din istoria bibliotecilor reghinene: studii și articole*, coordonator Marin Șara, Reghin, Biblioteca Municipală „Petru Maior” Reghin, 1995, p. 29.

¹⁴ *Gazeta Transilvaniei*, nr. 41, an XL, din 10 mai 1877, p. 3, articol semnat de „Alessandru Ternoveanu, par. si not. tractuale, Petru Precupu, par. Solovestrului, Teodoru Stavilla, par. Falfaleului, Blasiu Precupu, par. M.-Huducului.”

despre cărțile, ziarele și teca aflătoare în Gurghiu.”¹⁵ Se stinge din viață înainte de a vedea biblioteca deschisă și urmează un nou episod în care rolul principal revine lui Daniel Fărcaș, care se angajează să se ocupe de organizarea acesteia.¹⁶

Daniel Fărcaș ne oferă chiar un amplu istoric al bibliotecii maiorene; după spusele sale, aflându-se din întâmplare în casa lui Ieremia Harșianu, preot greco-catolic, alături de alți intelectuali români, la 15 octombrie 1878, s-a pus în discuție și soarta bibliotecii lui I. P. Maior. În urma întâlnirii, s-a convenit ca soarta bibliotecii să fie încredințată lui Fărcaș, care urma să se ocupe de reorganizarea acesteia și repunerea ei la dispoziția tuturor celor interesați pentru a duce la îndeplinire dorința donatorului.¹⁷ Din nefericire, spune Fărcaș, în anul 1879, la ultima ședință a intelectualilor români pe această temă, situația era neschimbată.

În anul 1886, biblioteca, împreună cu suma de 75 de florini și 13 craițari, dar și cu mobilierul necesar, a fost preluată de către membrii ASTREI și a devenit biblioteca Despărțământului Reghin al asociațiunii.¹⁸ Într-un raport al ASTREI din 5 iunie 1886 se amintește faptul că, „Primind biblioteca fericitului I. P. Maior, conform concludului adunării generale constitutive, de la Dl. Nicolau Petru, acea până când vom dispune de un local mai potrivit s-a așezat într-o odaie aparținătoare școlii din Reghin.” Este doar o soluție de moment, deoarece este vizată și obligativitatea comitetului astrist de a se îngriji de „comoditatea lectorilor.”¹⁹

Încă de la înființare, biblioteca ASTREI avea obiective foarte clar conturate: răspândirea și promovarea gustului pentru lectură, accesul la baza de informații necesare pentru mai buna organizare a vieții de zi cu zi, colectarea și păstrarea acelor informații care constituiau fundamentul pe care se construia identitatea națională. Sursele de completare a colecțiilor din biblioteci urmau să fie constituite din donații, achiziții și, nu în

¹⁵ Liviu Boar, Grigore Ploșteanu, *op. cit.*, p. 29; vezi și *Gazeta Reghinului*, IV, nr. 8, septembrie 1993.

¹⁶ Daniel Fărcaș, *Afacerea bibliotecii I. P. Maior*, în *Gazeta Transilvaniei*, nr. 56 din 10 / 22 martie 1885, p. 2-3..

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Marin Șara, *Contribuții la cunoașterea bibliotecilor...*, p. 84.

¹⁹ *Ibidem*, p. 94, preluat din Arhivele Statului Sibiu, *Fond ASTRA*, pachet 63, nr. 200.

ultimul rând, din fondurile strânse cu prilejul unor reuniuni, conferințe, chiar petreceri de vară, organizate periodic, având o taxă mică de participare.²⁰

Fondul bibliotecii era destul de redus; cu toate acestea, datorită interesului și eforturilor depuse de George Maior, învățător din Reghin, biblioteca a evoluat în mai multe sensuri: și-a îmbogățit fondul de carte prin donații și achiziții anuale; avea în permanență la dispoziție bani pentru cumpărarea de cărți noi.²¹ Astfel, conform unor date statistice, la 30 iunie 1890, fondul de achiziții însuma 100 de florini și 80 cr.; în 1894 crește la 121 de florini și 55 cr., pentru ca în 1898 să însumeze 150 de florini și 96 de cr.²²

Fără a mai zăbovi prea mult asupra etapelor parcurse de biblioteca ASTREI în evoluția ei, putem aminti doar că s-a întocmit și regulamentul provizoriu de funcționare, care a și fost aprobat de către adunarea generală a despărțământului,²³ iar conform unei dări de seamă a conducerii despărțământului, din 10 august 1905, se spune în legătură cu biblioteca: „*notăm cum că aceasta este așezată într-o odaie acomodată a edificiului școlii române din Reghin și se poate întrebuința pentru iubitorii de lectură.*”²⁴

De remarcat faptul că, din punctul de vedere al regulamentelor de bibliotecă, sistemul bibliotecilor din Transilvania datorează mult ASTREI care, încă din 1869, stabilea condițiile de funcționare, orarul, obligațiile bibliotecarului și ale cititorului, modalitățile de împrumut etc., conform unui regulament care, în mare parte, își păstrează și azi valabilitatea.²⁵

Din categoria bibliotecilor specializate - așa cum ne-am luat libertatea de a le clasifica - fac parte atât bibliotecile școlare sau ale unor societăți sau reuniuni ale învățătorilor, cât și cele ale unor parohii sau

²⁰ *Ibidem*, p. 90.

²¹ Idem, *Biblioteci...*, p. 13.

²² Idem, *Contribuții la cunoașterea bibliotecilor...*, p. 89.

²³ Idem, *Biblioteci...*, p. 13..

²⁴ Idem, *Contribuții la cunoașterea bibliotecilor...*, p. 89.

²⁵ *Regulament despre modul întrebuințării Bibliotecii Asociațiunii Transilvane Române pentru Literatură și Cultura Poporului Român din 11 august 1869*, în Constantin Mătușoiu, Mihaela Hélène Dinu, *Istoria bibliotecilor din România în legi și documente (1817-1944)*, vol. 1, Constanța, Ex Ponto, 2001, p. 58 sau *Transilvania*, II, 1869, p. 227-228.

societăți, al căror domeniu de interes nu este, la prima vedere, deloc legat de procesul de culturalizare, dar care se implică masiv în viața culturală.

La acest nivel al cercetării, cea mai veche bibliotecă specializată despre care s-au găsit informații - și acestea destul de vagi - este cea a **Gimnaziului Evanghelic** din Reghin, fondată în 1857. Deși era o bibliotecă săsească, în colecțiile sale se găseau în egală măsură cărți rare, inclusiv incunabule, care stârneau interesul tuturor intelectualilor, indiferent de originea etnică, dar și cărți vechi românești, din diverse domenii ale științei, culturii, teologiei, geografiei, istoriei etc.²⁶ Scopul bibliotecii era acela de a contribui la instruirea tineretului școlar.

În evoluția ei, biblioteca cunoaște etape de dezvoltare masivă, dar și perioade de stagnare; astfel, dacă până în 1860 stagnează, în deceniul următor cunoaște un important salt cantitativ și calitativ. Explicația acestui salt este foarte simplă: în decembrie 1866, conferința învățătorilor locali a lansat un apel către toți locuitorii orașului, prin care se cerea sprijinul în vederea organizării unei biblioteci în adevăratul sens al cuvântului - locuitorii sunt invitați să doneze cărți pentru această bibliotecă, în special opere vechi sau cărți pentru tineret.²⁷ Mai mult, se cere și sprijin financiar, în valoare de 2 florini pe an, necesar pentru achiziționare de noi cărți și buna organizare a activității de bibliotecă. Răspunsul populației este mai mult decât binevoitor: în primul an, suma strânsă se ridică la 36.511 florini și 18 crăițari.

În plus, conferința învățătorilor de la 1 martie 1867 introduce un articol nou în regulamentul de funcționare al bibliotecii, care prevede obligativitatea elevilor de a contribui semestrial cu suma de 25 de crăițari la îmbunătățirea colecțiilor.

În anul 1867, biblioteca înregistrează un nou salt; în urma unificării fondului cu cel al bibliotecii districtului bisericesc evanghelic, își schimbă denumirea, devenind **Biblioteca Stabilimentului Școlar Evanghelic din Reghinul Săsesc unită cu Biblioteca Districtului Bisericesc Evanghelic din Reghinul Săsesc**. Fondul a crescut semnificativ în fiecare an, prin donații de la diverse asociații și societăți culturale, precum și de la persoane particulare, ajungând să fie considerată una dintre cele mai

²⁶ Marin Șara, *Bibliotecii...*, p. 13.

²⁷ Idem, *Contribuții la cunoașterea bibliotecilor...*, p. 85.

importante biblioteci săsești din acest ținut al Reghinului; astfel, de la 13 volume în 1857,²⁸ în anul 1868 ajunge deja la un fond de 1245 de volume.²⁹

După unificare, în anul școlar 1867-1868, consistoriul pe țară al Bisericii Evanghelice hotărăște ca toate sumele rămase necheltuite prin neocuparea sau suplinirea unor posturi de învățători să fie folosite pentru îmbunătățirea fondului bibliotecii; în plus, atât consistoriul cât și *Societatea pentru cunoașterea Transilvaniei* (Verein für siebenbürgische Landeskunde), trimit exemplare din toate publicațiile lor. Astfel, în anul 1889, fondul însumează 1698 de volume.³⁰

Biblioteca s-a bazat în mare măsură pe donații de carte din partea atât a unor asociații, cât și a unor particulari. Printre cei care au oferit donații în cărți sau bani, îi putem aminti pe Samuel Kromer, măcelar, care donează o mare parte din banii obținuți în urma vânzării unei livezi (1.501 florini); Simon Samuel, comerciant evreu care lasă prin testament bibliotecii suma de 13 florini și 50 de crăițari; moștenitorii preoților Daniel Schuler din Batoș, Georg Klein din Ideciu de Jos, Samuel Fritsch din Dedrad, Iosif Beniamin Hellwig din Reghin, Andreas Zimmermann, Schuler von Libloy, Johann Kaiser etc.³¹ Faptul că printre donatorii cei mai importanți se regăsesc doar etnici germani nu influențează foarte mult structura bibliotecii; putem afirma acest lucru, deoarece conform catalogului publicat la Sibiu în 1904, se regăsesc în fondurile bibliotecii cărți de referință pentru istoria românilor, precum sinteza de istorie românească scrisă de A. D. Xenopol. Ponderea cărților în limba română capătă mai mare greutate după anul 1900, ceea ce îngăduie definirea bibliotecii, e adevărat, în 1921, drept „o comoară tăinuță.”³² Mai mult, se consideră că „a fost necesar ca aceste cărți să ajungă în mâinile publicului, ca prin aceasta volumele existente să contribuie la ridicarea nivelului de cultură al maselor.”³³ Un tabel privind evoluția fondului³⁴ arată pe de o parte care

²⁸ *Ibidem*, p. 85.

²⁹ Idem, *Contribuții la cunoașterea culturii reghinene până la 1918*, în *Marisia*, XIII-XIV, 1983-1984, p. 260.

³⁰ Idem, *Contribuții la cunoașterea bibliotecilor...*, p. 85

³¹ *Ibidem*.

³² *Ibidem*.

³³ *Ibidem*.

³⁴ Idem, *Contribuții la cunoașterea culturii...*, p. 26.

a fost reacția oamenilor, a societăților culturale la apelul privind susținerea financiară a bibliotecii, dar ne oferă și o imagine mai clară privind modalitățile de îmbunătățire a fondului de bibliotecă la sfârșit de secol XIX.

An	Asociații, instituții, corporații	Persoane particulare	Achiziții	Total
1879	52	22	6	80
1880	18	10	10	38
1881	64	66	58	188
1882	66	38	61	165
1883	34	43	37	144
1884	45	33	145	223
1885	58	77	32	167
1886	76	20	40	136
1887	42	105	39	186
1888	73	36	102	211
1889	69	71	20	160
Total	597	521	580	1698

Tot la Reghin a funcționat și **Biblioteca Profesorilor de la Colegiul de Fete Romano-Catolic din Reghinul Săsesc**, înființată în 1870, precum și cea a **Tineretului Școlar**, ale cărei baze au fost puse în același an. Ambele biblioteci sunt menționate în *Calendarul maghiar din Ardeal*, editat la Cluj-Napoca în 1930 - dar al cărui conținut încă nu-l cunoaștem direct, ci doar prin intermediul altor cercetători - care subliniază faptul că fondurile cuprindeau atât cărți în limba română, cât și în limba maghiară.³⁵

Un moment deosebit pentru reghineni și, prin extensie, pentru români, a fost înființarea **Bibliotecii Școlii Românești din Reghin**, cu ajutorul ASTREI. În anul fondării acestei biblioteci - 1879, Comitetul ASTREI a oferit școlii din Reghin un set de 15 cărți,³⁶ care făceau parte

³⁵ Idem, *Contribuții la cunoașterea bibliotecilor...*, p. 261.

³⁶ *Ibidem*. M. Șara citează *Observatorul*, 2, nr. 62, 4 / 16 august 1879.

dintr-o donație mai amplă, pusă la dispoziția ASTREI de către I. M. Rîureanu din București.³⁷ De altfel, în același an, I. P. Maior îi mulțumește public acestuia pentru donația făcută.³⁸ Școala românească din Reghin a contribuit masiv la educarea, în spirit național, a unui mare număr de intelectuali români; a contribuit, de asemenea, la menținerea dragostei pentru cultura românească și specificul ei și, nu în ultimul rând, la întărirea aspirațiilor pentru libertate și unitate a tuturor românilor. De-a lungul timpului, au studiat aici personalități marcante ale vieții cultural-politice românești, precum Andrei Ghidiu, Teodor Ciontea, Virgil Onișiu, Miron Cristea, Vasile Hossu etc.³⁹

Și învățătorii din tractul Iernut au înțeles necesitatea constituirii unei biblioteci, pe care au și organizat-o la sfârșitul secolului al XIX-lea; rolul acesteia a fost înțeles de la început de către intelectualii români din zonă; astfel, la începutul secolului, biblioteca avea deja un fond destul de consistent, constând în 21 de opuri în 51 de volume.⁴⁰

În ceea ce privește bibliotecile unor parohii, o putem aminti, în acest stadiu al cercetării, pe cea a **Parohiei Greco-Catolice din Târgu-Mureș**, care exista înainte de 1848. Conform procesului verbal de licitație pentru bunurile preotului paroh Ilie Farago, întocmit la 26 martie 1849, parohia greco-catolică din Târgu-Mureș pare să fi administrat cea de a doua bibliotecă românească din localitate; la poziția 199 a procesului verbal amintit, figurează o „*ladă încuiată*,” în care erau așezate 101 cărți legate și 45 nelegate. Este posibil ca, la începutul secolului XX, această bibliotecă să-și fi continuat activitatea sub numele de „*biblioteca bisericească*” din Târgu-Mureș.⁴¹

Importantă este și implicarea în viața culturală românească a unor societăți care, la prima vedere, nu au nici o legătură cu acest domeniu; putem aminti, în acest sens, **Biblioteca Societății Cetățenești și Industriale din Reghinul Săsesc**. Înființarea acestei biblioteci, în anul

³⁷ *Ibidem*, p. 88.

³⁸ Idem, *Contribuții la cunoașterea culturii...*, p. 251.

³⁹ Grigore Ploșteanu, *Aspecte...*, p. 28.

⁴⁰ Gheorghe Andreica, *Monografia orașului Iernut până în 1947*, Târgu-Mureș, Editura Nico, 2007, p. 132.

⁴¹ Grigore Ploșteanu, *Lectori români la Târgu-Mureș înainte de 1848*, în *Vatra*, serie nouă, an I, nr. 3, 1971, p. 177.

1874, face parte dintr-o tendință mai generală înregistrată în epocă; anume, interesul manifestat de societățile culturale ale meseriașilor de a pune bazele unor biblioteci, care să ajute la mai buna pregătire profesională a membrilor. În anul înființării, biblioteca însuma deja un fond uriaș pentru acea vreme - 1.400 de volume, așezate într-o singură încăpere.⁴²

Am lăsat intenționat la final inițiativele individuale de constituire a unor biblioteci. Cunoaștem deja importanța bibliotecii lui I. P. Maior, care a stat la baza celei a ASTREI. Pe aceeași direcție se înscrie și **Biblioteca protopopului Partenie Trombițaș**, care exista înainte de 1848 și cuprindea o destul de generoasă colecție de documente: tipărituri din secolul al XVIII-lea, colecții incomplete de periodice, precum *Gazeta Transilvaniei* și *Telegraful român* - la care era atât colaborator, cât și abonat și pe care, în anul 1875, le-a oferit ASTREI contra unei sume de bani, lucrarea lui Papiu Ilarian, *Istoria românilor din Dacia Superioară* și, nu în ultimul rând, documente privind cele 19 parohii din protopopiatul ortodox al Târgu-Mureșului.⁴³

Putem aprecia că, indiferent de rațiunile care au dus la înființarea unei biblioteci, indiferent de publicul căreia i se adresa, biblioteca rămâne o majoră sursă de informare, de valorificare a ceea ce se cunoștea deja despre trecutul istoric, despre valorile culturale, despre specificul nostru național și, nu în ultimul rând, o modalitate de educare și consolidare a românismului. Se poate afirma că, sub impulsul luptei pentru păstrarea identității naționale, biblioteca încearcă să suplinească o lacună a sistemului de învățământ, în condițiile în care inițiativa constituirii unor fonduri de carte preocupă în egală măsură organismele asociative, dar și persoane particulare. Mai mult, prin prisma valorii documentare a cărților deținute, bibliotecile îngăduie și facilitează racordarea românilor la curentele europene de opinie.

⁴² Marin Șara, *Contribuții la cunoașterea bibliotecilor...*, p. 13; Idem, *Contribuții la cunoașterea culturii...*, p. 261.

⁴³ Grigore Ploșteanu, *Vechi biblioteci românești în județul Mureș (secolul al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea)*, în *Revista bibliotecilor*, XXV, nr. 8, aug. 1972, p. 486; vezi și Idem, *Lectori români...*, p. 17.